

Ky projekt financohet
nga Bashkimi Evropian

DRITË NË FUND TË TUNELIT TË DHUNËS

Mars 2022

Ky dokument u përgatit nga Fondacioni Shqiptar për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (FSHHPAK) në bashkëpunim me Aleanca LGBTI si dhe Qendrën për të Drejtat e Grave Rome, në kuadër të iniciativës “Sigurimi i pajisjeve të nevojshme teknologjike për vajzat dhe gratë që i përkasin grupeve shoqërore më të rrezikuara, për të aksesuar shërbimet me fokus dhunën ndaj grave e vajzave”

Kjo iniciativë është pjesë e programit rajonal kundër dhunës ndaj grave në Ballkanin Perëndimor dhe Turqi, financuar nga Komisioni Evropian dhe zbatuar nga UN Women. Përmbajtja e këtij dokumenti është përgjegjësi e autores dhe në asnjë rast nuk reflekton apo përfaqëson domosdoshmërisht mendimin apo qëndrimin e UN WOMEN dhe as të Komisionit Evropian.

Përgatiti: Msc. Evis Nasto, Mars 2022

PËRMBAJTJA

Hyrje.....	5
Nëse vazhdoja të qëndroja me të, rrezikoja shumë...	6
<i>I kishte kushtuar shumë të merrte vendimin e ndarjes, por kalvari i 38 vjeçares nuk përfundoi kaq lehtë. Dhuna është një formë kontrolli prej të cilës dhunuesi nuk është gati të heq dorë.</i>	
Dua të besoj sërish tek dashuria	8
<i>Për dashurinë ndaj fëmijës mori guximin për herë të parë vendoste për jetën e saj. Për dashurinë do të vijoj të jetoj, me përvojën se këtë herë do të di të vendos për të mirën e vetes dhe të askujt tjetër.</i>	
Coming out në përvjetorin e pesëmbëdhjetë	10
<i>Kjo “parjasa e vogël e mendjehapurve” të 2022-it që ka sjellë përmirësimin për të cilin tregon transgjijnorja, nuk e kalon vijën e verdhë të Tiranës. Jeta në periferi të kryeqytetit për një person të komunitetit LGBT mund të vihet në rrezik.</i>	
E dhunuar seksualisht që fëmijë, transgjijnorja rrëfen historinë e saj	13
<i>Unë do kisha dëshirë të kisha pasur një shkollim, një profesion ...por nuk mu dha kjo mundësi, sepse dhe koha që kam jetuar unë ka qenë tjetër. Sot e drejta e çdokujt për shkollim dhe punësim nuk duhet mohuar</i>	
Nën një çati me dhunuesin	16
<i>Tridhjetë e dy vjeçarja, viktimë e dhunës ka mbërritur në finish të jetës përpara kohe. Nuk mendon asgjë për të ardhmen e saj. Vetëm lutet që t'i ketë fëmijët mirë. Por a e di vallë kjo grua, se çfarë është e mira për ta?</i>	
As prindërit nuk e besuan të vërtetën time	18
<i>Dyshimet që kishte mbi bashkëshortin u vërtetuan që pas lindjes së fëmijës së parë. Ajo që i vuri kapakun kalvarit të vuajtjeve pa zë të saj ishte zbulimi i tradhëtisë. Tashmë i duhej të merrte një vendim radikal dhe të ndryshonte fatin e jetës së saj.</i>	

E vetme nuk mund të gjej dritën në fund të tunelit.....	20
--	-----------

Vëllai i saj është burimi i dhunës së shumëfishtë, të cilës MB duket se i është nënshtruar pa kushte dhe e pamundur për të kundërshtuar, për shkak të aftësisë së kufizuar

Ai ka ende vesin e pijes, por burri duhet në shtëpi.....	22
---	-----------

Jam martuar e vogël unë, 17 vjeç. Ku dija unë atëherë, ma gjeti babi burrin mua (qesh). Isha ende fëmijë aq vite sa kisha, po kështu martohemi ne egjiptianët. Nuk e dija se në çfarë spiraleje dhune po futesha....

Vetëm KEMP-i nuk më shpëton nga varfëria që sjell dhunë.....	24
---	-----------

Njëzetetë vjeçarja nga Novosela shpreson ende që bashkëshorti do të ndryshojë, edhe pse jetesa me të është e pamundur. Por nuk e mendon kurrësi divorcin, sa kohë që perceptimi i saj për familjen dhe marrëdhënien në çift është ai i një familje të rregullt.

Një dorë për ata që duan të ecin.....	26
--	-----------

Dyzet e pesë vjeçarja që jeton në Tiranë prej gati 25 vitesh është një ndër ato gra rome që ka thyer tabutë duke dalë nga katër muret e shtëpisë, brenda të cilit mbyllet çdo grua e këtij komuniteti pasi martohet në moshë 15-16 vjeç dhe sjell në jetë fëmijët e saj.

Në kërkim të një shansi për të ndryshuar.....	29
--	-----------

Nga ndërgjegjësimi si individ, tek gëzimi i të drejtave të plota si grua, qëndronte në mes një rrugë e gjatë dhe e mundimshme. Dyzetekatër vjeçarja kujton fitoren e parë të arritur në gjirin e familjes për shkollimin e fëmijëve, përpara se të niste rrugën e aktivizmit.

Nuk shoh prej 32 vitesh, por dritën e kam rigjetur në aktivizmin e shoqërisë civile.....	32
---	-----------

Prej dy vitesh ajo drejton një degë lokale të Shoqatës së të Verbërve. Përpjekjet e saj janë fokusuar në drejtim të ngritjes së zërit për ato të verbër që kanë nevojë për ndihmë ekonomike dhe për të përfituar pagesën e KEMP-it.

HYRJE

Dymbëdhjetë histori grash, të cilat edhe pse nuk njihen me njëra tjetrën, ndajnë fatin e përbashkët të transformimit të dashurisë në dhunë, të varfërisë në zgrip të mjerimit, për shkak se dhuna ndaj tyre është e dyfishtë sa kohë që i përkasin komuniteteve të disavantazuara në Shqipëri, përkatësisht: Aftësisë së Kufizuar, Komunitetit Romë dhe Egjiptian si dhe Komunitetit LGBT.

Fatin e përbashkët e kanë përjetuar në mënyra të ndryshme. Disa kanë reaguar, duke sfiduar mendësinë e prapambetur të shoqërisë ku janë lindur dhe rritur, të tjera kanë zgjedhur t'i qendrojnë besnik fatit të tyre, edhe pse kjo nënkupton një rrezik të madh për jetën, që vjen nga përshkallëzimi i dhunës. Dikush shpreson që burri do ndryshojë, dikush tjetër nuk ka një çati mbi krye nëse largohet, e një tjetër më tutje kërkon ndihmë, por nuk ka guxim të bëjë një denoncim tek autoritetet ligjzbatuese.

Histori me dritë në fund të tunelit.

Të tjera të zhytyra në terrin e frikës dhe nënshtrimit.

Prëfime njerëzore që na tregojnë se pavarësisht asaj çka konsiderohet rëndom si “fat” në martesë, bëhet më pas zgjedhje kur vendos të qendrosh dhe të vuash në heshtje, apo të reagosh dhe të rifillosh diku tjetër një jetë të re, në kërkim të një fati të ri, duke mos reshtur së besuari tek dashuria.

NËSE VAZHDOJA TË QËNDROJA ME TË, RREZIKOJA SHUMË...

“Kur mendoja për familjen që do krijoja, nuk imagjinoja asnjë arsye që do të më çonte drejt shpërbërjes së saj. Divorci nuk ka qenë një vendim i lehtë për t'u marrë, por kur i jep çdo mundësi partnerit dhe e kupton që të vijosh të qëndrosh me të, do të thotë të rrezikosh jetën, atëherë i detyrohesh vetes t'i japësh një shans të dytë. Unë këtë kam bërë”

Në fytyrën e saj bardhoshe thellohen tre rrudha në ballë teksa nis kështu rrëfimin e saj. Në pranverën e tetëmbëdhjetë të jetës, vajza që sot është një grua dhe një nënë e përkushtuar e dy fëmijëve, njohu përmes një shoqeje, atë që do të bëhej bashkëshorti i saj i ardhshëm. Edhe ai i përkiste komunitetit të njerëzve që nuk dëgjojnë. “Gjatë tre viteve tona të fejesës, njoha një djalë të qetë, të sjellshëm dhe punëtor. Nuk më shfaq

“ I kishte kushtuar shumë të merrte vendimin e ndarjes, por kalvari i 38 vjeçares nuk përfundoi kaq lehtë. Dhuna është një formë kontrolli prej të cilës dhunuesi nuk është gati të heq dorë. ”

ndonjë ves si pija apo bixhozi. Gjithçka rrodhi natyrshëm drejt martesës sonë në vitin 2005”.

Ndoshta ajo ishte ende e njomë për të kuptuar tipin e vërtetë të bashkëshortit të saj, ose ai ishte treguar shumë i zoti për ta fshehur, por marrëdhënia e tyre pësoi një ndryshim të beftë që pas 6 muajve të parë të martesës. “Filloi të pinte dhe të vinte vonë në shtëpi. Unë kaloja orë të tëra vetëm në banesë, duke gatuar dhe duke bërë punët e

shtëpisë. E kisha shumë të vështirë, për vetë faktin që nuk dëgjoja, të rrija me orë të zgjatura vetëm. Sa herë e merrja në telefon me video, si e vetmja mënyrë për të komunikuar në gjuhën e shenjave, dhe i kërkoja që të kthehej, ai nxehej dhe vinte në shtëpi në mesnatë duke mu kundërvënë me sharje, fyerje dhe kërcënime. Këto netë filluan të bëheshin gjithnjë e më të shpeshta, aq sa nisa të frikësohesha nga mendimi për të ardhmen që më priste.”

Ishte kunata, ajo që përpiquej ta qetësonte me premtimin se i vëllai i saj do të reflektonte menjëherë sapo ajo të fliste me të. Por në të vërtetë për 38-vjeçaren nga Tirana asgjë nuk ndryshoi. Madje as ardhja në jetë e dy fëmijëve nuk riktheu harmoninë dhe gëzimin që priste të kishte në marrëdhënie me bashkëshortin. Përkundrazi, ajo beson se ishte pikërisht shtatzania e saj me fëmijën e parë që solli dhe krisjen më të thellë në çift. “Nuk është fëmija im. Ti ke zënë të dashur! Pranoje!” - ishte reagimi i parë i bashkëshortit të saj me të mësuar lajmin. “Kurrë nuk e kuptova përse ai njeri ndryshoi. E kam pyetur shumë herë, por nuk kam marrë asnjë përgjigjie. Sulmet ndaj meje pasi më kishte braktisur vetëm në shtëpi, pa punë dhe pa njeri afër, ishin të tepërta. Aty e kuptova që tashmë komunikimi mes nesh nuk ekzistonte dhe shumicën e periudhës së shtatzanisë e kalova në shtëpinë e prindërve, të cilët mu bënë krahë dhe nuk më braktisën.”

Prindërit nuk ishin mbështetja e vetme. Tridhjetëetë vjeçarja tregon se edhe fëmijët, djali 15 vjeç dhe vajza 7 vjeç, në një moshë të mjaftueshme për të kuptuar e kanë mbështetur vendimin e saj për t'u divorcuar, pasi babai i tyre nuk është përkujdesur asnjëherë për ta. “Prej tij u ka munguar dashuria, mbështetja financiare dhe gjithçka që ai nuk do donte që t'ia jepte si prind. Mungesat e tij jam detyruar t'i plotësojë vetë, duke punuar dhe duke vendosur gjithnjë të parat nevojat e fëmijëve.” – tregon ajo.

I kishte kushtuar shumë të merrte vendimin e ndarjes, por kalvari i 38 vjeçares nuk përfundoi kaq lehtë. Dhuna është një formë kontrolli prej të cilës dhunuesi nuk është gati të heq dorë. Ndaj bashkëshorti i saj nuk e priti aspak mirë që ajo të vendoste shkëputjen definitive prej tij bashkë me fëmijët, edhe pse portreti i tyre familjar ishte thyer prej kohësh në njëmijë copëza. Ajo pohon se iu desh shumë kurajo që të vazhdonte përpara dhe të sfidonte

haptazi me vendosmëri bashkëshortin dhunues si dhe familjen e tij që gjithnjë e bënë atë fajtorë për çka kishte ndodhur. Falë forcës që i buronte prej fëmijëve dhe mbështetjes së qëndrueshme të prindërve, ajo ndërmori hapin duke u zhvendosur për të jetuar tek banesa e nënës dhe babait të saj, teksa nisi njëkohësisht procedurën e divorcit, me asistencën e Shoqatës Kombëtare të Njerëzve që nuk dëgjojnë.

Dy vite pas daljes nga ky tunel i errët, e rikthyer në strehën prindërore, sot ajo jeton e qetë dhe në harmoni bashkë me dy fëmijët e saj.

A do martohesh sërish?

Joo. Fëmijët po rriten dhe kurrësesi nuk do doja që ata të mendonin se po i lë pas dore për çfarëdolloj arsye. Unë ndihem mirë. Në krahasim me stresin dhe dhunën që kam përjetuar tanimë mund të them me plotë gojë që jam e qetë. Lumturohem përmes mirërritjes së fëmijëve të mi. Ata janë dhe do mbeten përparësia ime kryesore në jetë.

DUA TË BESOJ SËRISH TEK DASHURIA

“Duhet ta kisha çuar në polici, por frika më frenoi të ndërmerja çdo hap tjetër pasi u largova. Isha vetëm 20 vjeç.”

E nis me të vetmin peng që ka për të kaluarën, rrëfimin e saj tridhjetëeshtatë vjeçarja rome, jeta e të cilës e ka sprovuar që në moshë të re, pa mbushur ende të gjashtëmbëdhjetat. Në vijat e thella të ballit, të degëzuara me dy shenja të vogla në anë, mund të lexosh shumë më tepër vuajtje nga sa ajo dëshiron të tregojë. “Asnjëherë nuk kam zgjedhur për vete. Kanë qenë të tjerët që kanë vendosur për mua, deri ditën kur mora vendimin që të divorcohesha.” – tregon gruaja teksa vijon më tej historinë e saj, duke u kthyer shumë vite pas në kohë, atëherë kur mendonte se kishte prekur lumturinë – “Jam marrë me

“Për dashurinë ndaj fëmijës mori guximin për herë të parë vendoste për jetën e saj. Për dashurinë do të vijoj të jetoj, me përvojën se këtë herë do të di të vendos për të mirën e vetes dhe të askujt tjetër.”

dashuri me burrin. Kjo më bëri të besoja se kur prindërit nxituan të më martonin direkt me të, ishin duke bërë një zgjedhje të mirë për mua, pasi unë e doja. Marrëdhënia jonë nisi shumë e bukur dhe nuk e mendoja kurrësesi se do të kishte pasur një fund të tillë” Gruaja 37 vjeçare sot, bën me faj prindërit e burrit për prishjen e marrëdhënies së saj bashkëshortore. Ndikimi i tyre për keq, nisi të merrte

përmasa edhe më të mëdha pas sjelljes në jetë të fëmijës së parë.

“Gjithmonë i dëgjonte prindërit, dhe më bënte fajtoreshë mua për situata nga më banolet. Por gjendja u rëndua edhe më shumë kur lindi djalë. Përgjegjësitë u shtuan, ndërsa mundësitë tona ekonomike ishin tejet të vogla. Ky presion i madh ishte i pakontrollueshëm për të dhe shumë shpejt kaloi nga fjalët tek veprimet.

Nuk më kursente të më rrihte edhe në sy të djalit të vogël. Të qarat e tij nuk mbaronin derisa unë shembesha përdhe, pa frymë. Por kjo nuk e frenonte burrin.”

Katër vite dhunë psikologjike dhe fizike, katër vite vuajtje për të dhe fëmijën e saj derisa një natë vendosi të thonte “Mjaft më!”

“Mora djalin e mitur dhe shkova direkt tek nëna ime. Jam mirënjohëse asaj që më pranoi dhe më rriti dhe djalin derisa sot ai është bërë burrë, gëzon plot 19 vite jetë”

E re në moshë dhe me jetën përpara, gruaja rome kërkon tashmë vetëm që djali i saj të marrë arsimimin e duhur

dhe të ketë një punë që të dalë në jetë.

“Nuk dua që të ketë fatin tim, sepse shkolla është gjithçka. Dua që të vijoje universitetin, jo si unë që mbeta me 8 klasë shkollë.”

Nënat sakrifikojnë një jetë për fëmijët. Edhe po të kishin 7 të tilla, të gjitha do t’i jepnin për krijesën e tyre, por 37 vjeçarja shprehet se tashmë që djali i saj ka arritur moshën e pjekurisë, nuk e përjashton mundësinë e rifillimit të jetës së bashkëshortore. Ajo beson ende se mund të jetë sërish e lumtur jo vetëm si nënë, por edhe si grua.

“Kam gati 19 vite të jetës sime që kam zgjedhur t’i dedikohem vetëm

fëmijës tim. Falë edhe mamit që më ka mbështetur shumë, sepse me ish bashkëshortin nuk kam asnjë marrëdhënie. Që pas divorcit me të, falë Zotit, ai na ka qëndruar larg. Nuk është interesuar madje as për gjakun e vet, djalin. Megjithatë më mirë kështu sepse unë jam gati tashmë të rifilloj jetën time nga e para. Dua të besoj sërish tek dashuria. Për dashurinë ndaj fëmijës mora guximin për herë të parë të vendosja për jetën time dhe të tij. Për dashurinë që nëna ime pati ndaj meje ia dola të kapërceja situatën e vështirë. Për dashurinë do të vijoje të jetoj, me shpresën se këtë herë do të di të vendos për të mirën time”

COMING OUT NË PËRVJETORIN E PESËMBËDHJETË

Eçiltër, e drejtpërdrejtë dhe mendjehapur. Në dallim nga shumica e vajzave dhe grave që dalin nga spiralja e dhunës, ajo e konsideron përballjen me të kaluarën si një mënyrë për t'i rikujtuar vetes sesa e fortë është. “Kam bërë coming out shumë e vogël, rreth moshës 15 vjeç. Asokohe njerëzit nuk njihnin akoma termat ndaj të gjithë komuniteti LGBT e thërrisnin vetëm me një emër diskriminues: pederast”

Edhe pse prej 13 vitesh është çliruar nga të jetuarit në hije, njëzetetë vjeçarja është e ndërgjegjshme se në realitetin shqiptar duhet ende të luftohet fort për të marrë vendin që të takon në shoqëri njësoj si gjithë të tjerët.

“Jeta është e vështirë për të gjithë, por mendoni sikur të privoheni

“ Kjo “parjasa e vogël e mendjehapurve” të 2022-it që ka sjellë përmirësimin për të cilin tregon transgjjinorja, nuk e kalon vijën e verdhë të Tiranës. Jeta në periferi të kryeqytetit për një person të komunitetit LGBT mund të vihet në rrezik. **”**

individualisht për pak kohë nga aktivitete të përditshme sikurse të dalurit në kafe, të veshurit siç ndihesh më mirë, etj., Gjëra të tilla të thjeshta, për ne të komunitetit LGBT, kthehen më të mundimshme dhe na duhet të mendohemi shumë gjatë përpara se ta ndërmarrim si veprim.”

Këto pasiguri, transgjjinorja ia atribuon pikërisht rritjes në një

shoqëri heterogjene, ku e ndryshmja, ciladoqoftë ajo, sulmohet si diçka “e huaj” që nuk i përket shoqërisë. “Çdo njeri ka transgresionin e vet dhe e një veten gjatë gjithë jetës” – shton më tej ajo teksa buzëqesh – “Në Tiranë jemi mësuar të shohim ose vetëm femra-femra ose meshkuj-meshkuj. Na bën përshtypje nëse shikojmë në pamje të parë një person paksa androgjen.”

Në mesin e këtyre kontrasteve të forta dhe presionit mbytës social, njëzetetetë vjeçarja me origjinë nga një qytet bregdetar tregon se e ka gjetur burimin e saj të forcës tek familja. Mbështetja që ka marrë nga prindërit, në veçanti nga nëna e ka ndihmuar të fitojë kurajo në çdo përballje tjetër me sjellje të dhunshme diskriminuese. “Kur mora vendimin për t’ia treguar nënës orientimin tim seksual, kam qenë ende adoleshente. I kërkoja të më shoqëronte të blenim një bojë flokësh sepse doja t’i lyeja bjond. Ndryshimi i ngjyrës së flokëve nuk e habiti dhe aq time më, sepse përherë më kish parë të adhuroja fundet e motrave, këpucët e tyre me taka të vogla, tualetin që ato bënin. Diçka duhet të kish nuhatur, sepse kur unë vendosa aty jashtë dyqanit që t’ia tregoja të gjitha, sidoqë të shkonte, ajo vetëm më tha ‘E di’ dhe më shtrëngoi duart që i kisha akull, teksa zemra më rrihte me shpejtësi të pamatë.”

Një shkëlqim tjetër marrin sytë e saj, teksa zëri dridhet lehtë. Lidhja me nënën nuk do të ishte e njëjta pas kësaj. Në dilemën mes të mbrojturit të fëmijës së saj dhe kritikave të gjithë të tjerëve që i kërkonin të ishte ashpër me djalin që ta kthente në rrugë të mbarë, nëna e saj u ftoh. “Zgjati thuajse një vit kjo marrëdhënie disi më e distancuar. Mami ma ka thënë më vonë që nuk dinte si të sillej me mua. Nëse mbështetja ishte gjëja e duhur. Por kjo kohë shërbeu për të dyja palët, edhe për prindërit e mi që të më kuptonin mua, por edhe për mua që të pranoja në paqe veten time.”

Dashuria e nënës mund t’i bëhej mburojë në familje, por jo jashtë saj. Një transgjitor nuk mund të kalonte pa u vënë re në shkollën e mesme të një qyteti të vogël. Njëzetetetë vjeçarja kujton se shumë herë është dhunuar fizikisht, nga bashkëmoshatarë gjatë kohës së gjimnazit, por edhe burra të mëdhnj. “Disa i thonin djemve të

tyre që të më rrihnin, se e dinin që kështu nuk do t’i kapte ligji. Në atë kohë e kam përjetuar si diçka vërtet traumatike, aq sa rashë nga mësimet dhe e lashtë shkollën përgjysëm, por tani ndjeshmëria ime ndaj çdo forme diskriminimi ka ndryshuar. Pavarësisht se sot shumë gjëra janë përmirësuar dhe format e diskriminimit janë zbutur disi.”

Por kjo “parjasa e vogël e mendjehapurve” që ka sjell përmirësimin për të cilin flet ajo, nuk e kalon vijën e verdhë të Tiranës që ka zgjedhur prej disa vitesh si strehë të jetës së saj të re. “Të jetosh në Tiranë për një njeri të komunitetit LGBT, e për më tepër për një transgjitor si unë, duhet patjetër që të zgjedhësh lagje në qendër të kryeqytetit. Periferia është ekonomikisht më e preferuar por ende e pasigutë për komunitetin tonë. Është e vështirë të sigurosh të ardhurat e mjaftueshme për të përballuar e vetme të gjitha nevojat

bazike në një Tiranë gjithnjë e më të shtrenjtë.” – tregon ajo.

Institucionet shtetërore të ofrojnë shumë pak në drejtim të garantimit të kushteve për një jetë cilësore të komunitetit LGBT. “Në përgjithësi kanë tendencën të zvarrisin. Njoh pafund raste të komunitetit LGBT që kanë marrë zgjidhje institucionalisht vetëm pasi janë përfaqësuar nga Aleanca. Sidomos nëse je në fillime te coming out ke nevojë për më shumë mbështetje” – shpjegon njëzetetë vjeçarja.

Ajo nuk është në fillime, sepse tashmë është bërë një kohë e gjatë që është mësuar të përballet me çdo formë diskriminimi. Më e fundit?

Kur e nxorrën nga shtëpia pasi mësuam që ishte një transgjini. “Jetë nomadësh” – shton ajo me auto-ironinë e karakterizon. Kur e pyet për eksperiencat në punë, ajo tregon se ka provuar Call Center e Parukieri por nuk e ka gjetur akoma “rrugëtimin e saj të jetës”, sikurse shprehet. Me studimet e lëna përgjysëm në shkollë të mesme për shkak të dhunës së amplifikuar, ajo ende është në dilemë nëse do t’i rifillojë këtu apo jashtë vendit. Psikologjia, të shkruarit, si dhe të bërit make up janë pasionet e saj më të mëdha që e kanë ndihmuar të kapërcejë periudha të vështira, të cilat jo rrallë përfundonin në atake paniku, veçanërisht gjatë këtyre dy viteve të

fundit të ndikuar nga pandemia. Është kjo arsyeja që pritshmëritë e saj nuk janë të mëdha, por lidhen ngushtësisht me një jetë të shëndetshme dhe të qëndrueshme.

“Për momentin po fokusohem tek kujdesi për veten. Të kujdesem për ushqimin, për aktivitetin fizik. Të fle më mirë. Të zgjedh të qëndroj në shoqërinë e njerëzve larg veseve si alkooli dhe duhani. Duhet të filloj të krijoj një rutinë më të frytshme për veten. Pastaj idetë nuk më mungojnë. Një faqe instagrami për make-up, një set portabël që mund të më ndihmojë të ofrojë shërbimin e make up artist me cmime konkurruese... mbase mund të jetë një ide e mirë për të filluar biznesin”

E DHUNUAR SEKSUALISHT QË FËMIJË, TRANSGJINORJA RRËFEN HISTORINË E SAJ

Njëzet e tetë vite më parë, ajo u braktis nga nëna në një spital pediatrik ku qëndroi për afro 1 vit. Nuk vuante nga asnjë sëmundje fizike, por shpirti i copëtohej sa herë shihte prindërit dhe familjarët që vinin të merrnin fëmijët e tjerë, teksa asaj i duhej të priste kur zemërgjerësia e ndonjë mjeku pavioni shëndrrohej në ditë festash në strehë për 10 vjeçaren, edhe pse asgjë nuk ia zëvendësonte familjen. Sot ajo është 38 vjeç. Me një jetë më të qëndrueshme dhe më të qetë, falë mbështetjes që ka marrë nga Aleanca kundër Diskriminimit të LGBT në Shqipëri.

“Nuk i mbaj mëri nënës sime. Jam e sigurtë se ajo nuk ka pasur zgjidhje tjetër. Nuk ka pasur faj.” – tregon

transgjinatorja, e cila nis rrëfimin e saj pikërisht nga marrëdhënia me nënën. “Ajo e ka kuptuar e para orientimin tim seksual. Më shikonte teksa luaja me kukulla, vishja rrobat e saj dhe preferoja të qëndroja në shoqërinë e vajzave. Megjithatë asnjëherë nuk mbaj mend të më ketë kritikuar për diçka.”

“Unë do kisha dëshirë të kisha pasur një shkollim, një profesion ...por nuk mu dha kjo mundësi, sepse dhe koha që kam jetuar unë ka qenë tjetër. Sot e drejta e çdokujt për shkollim dhe punësim nuk duhet mohuar **”**

“Po e mban mend nënën ti?”

“Kam një memorie shumë të freskët madje. E mbaj mend shumë mirë. Çalonte pak” – një pauzë e gjatë ndërpret përsiatjen e kujtimeve teksa shton – “Kanë qenë një familje shumë e mirë nga ana e nënës sime. Familje me taban, por fati nuk qe me të, për shkak dhe të burrit jo të mirë që pati”

Tridhjetë e tetë vjeçarja tregon se nëna e saj vinte nga një martesë e mëparshme, fryt i të cilit ishte vetë ajo. Megjithatë babain biologjik nuk pati mundësi ta njihje kurrë pasi tetë vitet e para të jetës do t'i kalonte me njerkun, të cilin ajo e quan baba.

“Po ai më dha mbiemrin. Ai më rriti. Kur nuk pinte, më afronte dhe më fliste. Vetëm se këto raste ishin të rralla. Pija e bënte njeri tjetër. Shumë të dhunshëm, aq sa për nënën time ishte e vështirë ta duronte”

Por viktimë të dhunës në formën më të rëndë të mundshme për një fëmijë, nuk e bëri njerku, apo “baba” sic e quan ajo. “Në fillim ishte kushëri, 18 vjeçar, ai i cili më pickonte dhe më puthte tek gusha sa herë që i krijohej mundësia të më gjente vetëm në shtëpi. Nënës nuk i tregoja dot sepse kisha frikë, por ishin fqinjët pranë shtëpisë sonë, që e kishin vënë re sjelljen e çuditshme të kushërit tim me mua, dhe i kishin thënë nënës. Një natë ajo vuri re dhe

shenjat e pickimeve në trupin tim dhe më pyeti se çfarë kishte ndodhur. Shpërtheva në lot dhe rrëmbimthi ia tregova të gjitha. Nëna e ndau shqetësimin e saj me babain dhe ai shkoi në shtëpinë e të vëllait për të denoncuar veprimin e nipit. Kushëririn tim e arrestuan.”

Ky ishte vetëm fillimi i një seri vuajtjesh që transgjijnorja ka përjetuar përgjatë fëmijerisë së saj. Teksa kthehet pas në kohë, kujton momentin e braktisjes: “Pata ethe dhe temperaturë. Mesa duket do isha ftohur dhe nëna vendos të më çoj në spitalin e pediatriës. Gjatë kohës së qëndrimit tim atje, ajo erdhi dhe njëherë për të më takuar. Më vonë mësova nga drejtoresha e spitalit se nëna ime ishte divorcuar dhe më tej ishte martuar sërish me një burrë shqiptar nga Maqedonia. Unë që prej moshës 10 vjeç nuk e kam parë më. Mbaj mend që më tha se do të kthehej sërish për të më marrë, por kjo gjë nuk ndodhi kurrë.”

Prej këtij momenti, fëmijëria e saj u fut në një tunel të errët dhune të njëpasnjëshme. Episodi i rradhës u shënua në spitalin e Pediatriës ku u braktis nga nëna. Ajo kujton se u josh si fëmijë me disa biskota nga bashkëshorti i një sanitareje dhe u mbajt peng për tri ditë. Më tej një tjetër episode i ngjashëm ndodhi edhe në Spitalin e Tiranës, ku u transferua pak kohe më vonë, atëherë kur sapo kish mbushur 11 vjeç.

“Dhuna seksuale që pësova në fillim, më krijoi disa probleme shëndetsore që i detyroi mjekët të më dërgonin në spitalin e Tiranës pasi aty kishte edhe aparatura më të mira diagnostikuese. Edhe aty jam dhunuar. Këtë herë ishte një si endacak që më mori peng dhe më mbajti të lidhur 1 javë e gjysëm në një tunel poshtë spitalit. Një roje private që i kish rënë në sy lëvizja e dyshimtë e endacakut njoftoi policinë, e cila u vu menjëherë në kërkimin tim derisa më gjetën”

Nga Tirana ajo nuk u largua më, por vuajtja mund të thuhet se nuk u largua kurrë prej jetës së saj. E pashkolluar dhe në pamundësi për të pasur një punë me të ardhura të qëndrueshme, për shkak të stigmës që ekziston në shoqëri ndaj transgjinatorëve, tridhjetetëvjeçarja tregon se ka gjetur mbështetje pranë Aleancës dhe donatorëve të huaj

që suportojnë komunitetin LGBT në Shqipëri. Aktualisht, ajo është pjesë e një projekti në Bashkinë e Tiranës, por pagesa prej 15 mijë lekësh të rinj është shumë pak për jetesën e shtrenjtë në kryeqytet. Ndaj dhe apeli i saj shkon për institucionet publike vendimmarrëse që kanë në dorë të ndryshojnë politikat e mbështetjes për

komunitetin LGBT:

“Unë do kisha dëshirë të kisha pasur një shkollim, një profesion ...por nuk mu dha kjo mundësi, sepse dhe koha që kam jetuar unë ka qenë tjetër. Sot e drejta e çdokujt për shkollim dhe punësim nuk duhet mohuar. Për komunitetin LGBT, në veçanti, duhet të ketë më shumë vëmendje!”

NËN NJË ÇATI ME DHUNUESIN

“Jetoj me të. Nuk kam ku të shkoj. Nuk kam shtëpi tjetër ku të rris fëmijët.”

Për të mbijetuar në Tiranë pa një zanaat është e vështirë për këdo, për më tepër për një grua rome. E dhunuar prej vitesh nga burri, të cilin nuk e deshi që ditën e parë, 32 vjeçarja ka bërë paqe me fatin e saj, e ndërgjegjshme që zgjedhjen e saj për të duruar në heshtje, e vuajnë përveç saj edhe dy genie të pafajshme, djali dhe vajza.

“Fëmijët rrijnë në kopësht dhe në shkollë derisa kthehem unë nga puna. Kanë frikë të rrinë vetëm me të atin”
Kjo klimë e zymtë në bashkëjetesë me dhunuesin mbizotëron prej 10 vitesh në shtëpinë e gruas rome. Fëmijët, 5 dhe 10 vjeç, me gjasë nuk kanë parë një ditë harmoni në strehën e tyre familjare. Por si mundet të bësh pakt

“Tridhjetë e dy vjeçarja, viktimë e dhunës ka mbërritur në finish të jetës përpara kohe. Nuk mendon asgjë për të ardhmen e saj. Vetëm lutet që t'i ketë fëmijët mirë. Por a e di vallë kjo grua, se çfarë është e mira për ta?”

me dhunën? Si mund të durosh në heshtje, pa i treguar as prindërve, të cilët nuk do t'i shqetësosh?

“Kur e kupton që askush nuk interesohet për ty, e ndjen se je e vetme në këtë botë. Unë mbaj me bukë fëmijët vetëm me këtë” – tund fshesën që mban mbërthyer në dorë – “nuk fitoj shumë, por ama të paktën përpiqem. Jo si ai që vetëm di të më

gjuaj me grushte, sa herë që nuk i përgjigjem.”

Në sytë e saj sheh mlllef përzier me frikë. Strehë e sigurtë për të nuk mund të jetë familja e origjinës. Ca më pak autoritetet policore. Tridhjetë e dy vjeçarja pohon haptazi se nuk i beson zgjidhjes që ato ofrojnë:

“Një ditë vajza pa disa policë në rrugë dhe donte t'i thoshte që babi më ka

rrahur me mamin. Por duke e ditur se çfarë sherresh më të mëdha do na sillte kjo në shtëpi, u tërhoq. Nuk kanë çfarë të më ndihmojnë as ata. Sa kohë që nuk kam mundësi ekonomike dhe një strehë sipër kokës, jam e detyruar të duroj.”

Tridhjetë e dy vjeçarja, viktimë e dhunës ka mbërritur në finish të jetës përpara kohe. Nuk mendon asgjë për të ardhmen e saj. Vetëm lutet që t'i ketë fëmijët mirë. Por çfarë është e mira për ta? Gruaja nuk di ta thotë.

Ajo di me siguri që martesë është një vuajtje e madhe nëse fati nuk të bekon me një njeri të mirë. Fat! Po, sepse për të, gjithë jeta bazohet në fatin që tjetërkush e përcakton dhe gruas i mbetet vetëm të durojë!

AS PRINDËRIT NUK E BESUAN TË VËRTETËN TIME

“Mendoj që ajo më lëndoi më shumë është mosreagimi i prindërve të mi, sidomos i nënës. Qysh e vogël e kam ndjerë barrën që përbëja për ta dhe sigurinë që e imja nuk ishte vetëm një ndjesi, e mora kur mu paraqit rasti për martesë. Edhe pse sapo i kisha mbushur të tetëmbëdhjetat dhe burrin tim të ardhshëm e kisha takuar vetëm njëherë, këmbëngulja e tyre që unë të martohesha gati kaloi pragun e imponimit”. Për 32 vjeçaren nga Tirana, e cila i përket kategorisë së personave që nuk dëgjojnë, jeta mori një tjetër kthesë pikërisht nga ajo martesë e nxituar me dikënd që thajse nuk e njihje, vetëm për t’i shpëtuar përgjegjësisë së familjes së origjinës. Gjithçka nisi një të dielë, kur ajo kishte shkuar të priste flokët tek kunata e saj. Ishte kjo e fundit që i foli për një kushërri të largët, që jetonte dhe punonte

“*Dyshimet që kishte mbi bashkëshortin u vërtetuan që pas lindjes së fëmijës së parë. Ajo që i vuri kapakun kalvarit të vuajtjeve pa zë të saj ishte zbulimi i tradhëtisë. Tashmë i duhej të merrte një vendim radikal dhe të ndryshonte fatin e jetës së saj.*”

në Greqi, dhe që kishte të njëjtin kufizim sikurse vajza. “Takoje njëherë më tha se ai vien këto ditë.” Koha që iu dedikua të ashtuquajturës ‘njohje’ ishte e pakët. “Nuk e mendoja martesën në atë kohë, ca më pak me një djalë që nuk e njihja në një vend të huaj, por prindërit e mi u entenziasmuan kaq shumë nga idea e martesës sime, sa më nxitën t’i jepja fjalën djalit edhe pse nuk isha e bindur.” – tregon ajo. Fejesa midis

tyre ndodhi ndodhi pas 2 muajsh nga takimi i vetëm që vajza e re pati asokohe me djalin. Disa javë më vonë erdhi edhe celebrimi, i cili për efekt dokumentacioni u bë po ashtu i përshpejtuar.

Dyshimet që kishte mbi bashkëshortin u vërtetuan që pas lindjes së fëmijës së parë. “Jetonim me të motrën e tij në Greqi, pasi na duhej ndihmë me fëmijët duke qenë se të dy nuk dëgjonim. Fëmija i parë

ishite një djalë i shëndetshëm, ndërsa pak më vonë erdhi në jetë edhe vajza, por ajo nuk dëgjon si unë. Unë nuk punoja në Greqi. Rrija gjithë ditën si e burgosur në shtëpi, pasi bashkëshorti nuk më lejonte të shkella pragun e derës. Vuaja nga nevoja për të komunikuar, për t'u shprehur me njerëz të tjerë.” – rrëfen ajo.

Kjo periudhë e errët në jetën e 32-vjeçares nuk ndryshoi as me kthimin në Shqipëri. Në 2012-ën, familja e saj me bashkëshortin dhe 2 fëmijët u vendos në Tiranë. Shpresa se meqë ndodhej në një mjedis më familjar, ku kishte prindër, shokë dhe shoqe do të sillte një lloj ndryshimi në sjelljen e bashkëshortit u venit që në javët e para. “Një ditë dola për të vizituar prindërit, por përpara vendosa të nxirrja fëmijët në shesh tek lojërat. Kishin kohë pa u argëtuar. Vetëm sepse kishte telefonuar tek prindërit e mi dhe kishte mësuar që ende nuk kisha mbërritur, pasdite më kërcënoi nën presionin e grushteve që të mos përsërisja të njëjtën gjë nëse nuk doja të rrihesha sërish.” Skenat e dhunës

psikologjike të shëndrruara në dhunë fizike ndodhnin përherë para fëmijëve por nëna e re ndihej e pafuqishme të kundërvihej sepse prindërit nuk e besuan asnjëherë. Madje bënë me faj të bijën që nuk ishte e aftë të kuptonte bashkëshortin dhe shqetësimet e tij për ‘sigurinë’ e saj.

Ajo që i vuri kapakun kalvarit të vuajtjeve pa zë të saj ishte zbulimi i tradhëtisë. Duke kontrolluar telefonin e të shoqit një ditë, dalloi disa mesazhe që kishte shkëmbyer me një grua tjetër. Nuk iu deshën shumë verifikime për ta kuptuar, sikurse tregon 32 vjeçarja se tashmë i duhej të merrte një vendim radikal dhe të ndryshonte fatin e jetës së saj. “Nëse nuk do të ishte për Shoqatën Kombëtare Shqiptare të Njerëzve që Nuk Dëgjojnë dhe për përkujdesin e miqve të komunitetit të cilit unë i përkas nuk do të kisha shpëtuar nga vorbullat e dhunës që më kishte përfshirë. Krejt e pambrojtur, me prindër që nuk besuan asnjë nga të vërtetat e mia edhe pse shenjat dhe të nxirat në trupin tim, nuk qenë kurrë për ta, provë e dhunës që po përjetoja, mendova se çdo gjë kishte

marrë fund. Por ja që vetëm nuk isha.” Shoqata Kombëtare Shqiptare të Njerëzve që Nuk Dëgjojnë (ANAD) ka asistuar në të gjitha proceset gjyqësore deri në përfundim të divorcit të 32- vjeçares, duke i ofruar falas asistencë juridike si dhe shërbimin e interpretit të gjuhës së shenjave. Shërbime këto të cilat, ende nuk ofrohen në instancat gjyqësore të vendit, edhe pse kuadri ligjor perkatës është miratuar prej disa vitesh nga parlamenti.

Pavarësisht se pas divorcit, ajo ka mundur të marrë vetëm një nga fëmijët, përkatësisht vajzën e saj 14 vjeçare, ndërsa marrëdhënia me djalin 10-vjeçar është ftohur thuajse fare, që kur ai u caktua të jetonte me të atin, sërish 32-vjeçarja shprehet e kënaqur me jetën që ka aktualisht. Pritshmëria më e madhe e saj? Të gëzojë të ardhura të qëndrueshme përmes punës që bën. “Nuk dua të nxitoj më. Dua t'i marr gjërat ngadalë-ngadalë. Jam ende e re, por nuk dua të bëj të njëjtat gabime” – dhe një buzëqeshje i ravijëzohet në fytyrë. Është fytyra e një gruaje plot shpresë!

E VETME NUK MUND TË GJEJ DRITËN NË FUND TË TUNELIT

Jeta mund të shëndrrohet në një tunel të errët dhe e vetme vështirë se e gjen dritën. E lindur me probleme të shëndetit mendor, gruaja me inicialet MB e ka të vështirë të shpreh vuajtjen e saj ashtu sikurse çdo grua tjetër e ndërgjegjshme për padrejtësitë që i bëhen në kurriz të saj. Janë punonjësit e Fondacionit Shqiptar për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (FSHDPAK) të cilët kujdesen për të dhe përpiqen ta ndihmojnë të dalë nga spiralia e dhunës në të cilën e ka futur i vëllai.

“Për MB ka pasur dy jetë. E para ka qenë nën përkujdesjen e prindërve, nënës dhe babait që janë përpjekur gjithnjë t’i përgjigjen nevojave të saj. Ndërsa e dyta, ajo e ferrit në Tokë, nisi atëherë kur fatkeqësia trokiti në derën e familjes dhe i mori jetën para kohe prindërve

“ *Vëllai i saj është burimi i dhunës së shumëfishtë, të cilës MB duket se i është nënshtruar pa kushte dhe e pamundur për të kundërshtuar, për shkak të aftësisë së kufizuar* ”

të saj. E mbetur vetëm me të vëllain, që nuk ruan asnjë ndjesi afeksioni dhe përkujdesi ndaj të motrës, MB është tashmë totalisht e braktisur – tregon Sidita, ekspertja ligjore e FSHDPAK, e cila ka ndjekur nga afër rastin e gruas me aftësi të kufizuara.

Vëllai i saj është burimi i dhunës së shumëfishtë, të cilës MB duket se i është nënshtruar pa kushte dhe e pamundur

për të kundërshtuar. Me probleme të theksuara alkooli që e bëjnë të zgjedh të jetë i papunë, i vëllai i saj ka refuzuar disa mundësi punësimi të ofruara nga institucionet e pushtetit vendor, teksa zgjedh të jetojë në kurriz të pagesës së aftësisë së kufizuar që shteti i jep të motrës. Edhe pse asistenca është e akorduar për të plotësuar nevojat e saj si person me aftësi të kufizuara, në të

vërtetë përdoret nga i vëllai i saj për të konsumuar alkool dhe për nevojat e tij personale.

“Kjo formë tjetërsimi e pagesës së aftësisë së kufizuar”, - sikurse shpjegon Sidita – “është një dhunë e pastër e shfrytëzimit ekonomik të një personi të pamundur për t’u mbrojtur dhe për të kundërshtuar”. Por kjo nuk është forma e vetme e dhunës që ushtrohet ndaj gruas. Komuniteti përreth zonës së saj të banimit, që e njeh mirë rastin e vuajtur të gruas me aftësisë së kufizuar, tregon se ajo është viktimë edhe e dhunës psikologjike, emocionale madje edhe fizike.

Banesa e saj dëshmon për gjendjen e vështirë ekonomike dhe jetën aspak cilësore që është e detyruar

të bëjë. Mungesë e theksuar higjene, mungesë mobiljesh dhe pajisjesh shtëpiake është ajo çka të bie në sy menjëherë. Skamja dhe varfëria ka pllakosur në këtë shtëpi të braktisur edhe pse ende në të banojnë qenie njerëzore. Ushqimi i gruas me aftësi të kufizuara i është lënë mëshirës së fqinjëve të cilët herë pas here e ndihmojnë me ndonjë vakt. “Është e vështirë të qëndrosh indiferente dhe të mos përpiqesh sadopak ta ndihmosh me diçka. Ndonjë gotë kos, ndonjë bukë, trahana...ndonjë pjatë gjelle shtëpie, me çfarë të mundem i çoj.” – tregon një nga fqinjët e gruas në nevojë. Ndihma është e limituar vetëm tek ushqimi pasi fqinjët besojnë se në rast të një denoncimi tek autoritetet

ligjzbatuese, MB mund të humbasë edhe apartamentin dhe familjen e vetme që ajo ka. Por a quhet familje ende një njeri që abuzon, të shfrytëzon dhe të dhunon? Kësaj pyetje ata nuk dinë t’i japin përgjigje. Por FSHDPAK nuk ka vendosur të rri në heshtje. Në tavolinën e kryetarit të Bashkisë së qytetit ku gruaja me aftësi të kufizuara jeton ka mbërritur tashmë një kërkesë. Kryebashkiaku si dhe koordinatori vendor i mekanizmit të referimit të dhunës në familje, duhet të reagojë për të krijuar menjëherë grupin teknik për t’i dhënë zgjidhje rastit, me shpresën që vuajtjet e gruas do të marrin fund dhe ajo do të ketë gjithë mbështetjen e nevojshme për të gjetur sërish dritën në fund të tunelit.

AI KA ENDE VESIN E PIJES, POR BURRI DUHET NË SHTËPI

Fati nuk shkruhet në lëkurë, por për disa vajza, të cilat vijnë në jetë një komunitet të caktuar, me tradita dhe doke që nuk i përkasin kohës, fatin e mbartin në ADN e tyre. Ato martohen të vogla, njësoj sikurse nëna e tyre, gjyshja dhe stërgjyshja. Kështu ishte dhe fati i 39 vjeçares sot, nënë e tre djemve dhe një vajze, e cila është vetëm 5 vjeç. E lindur në një zonë rurale të Elbasanit, ajo nuk vuan vetëm dhunën e bashkëshortit, por edhe gjendjen e aftësisë së kufizuar të cilën e ndan bashkë me një nga djemtë, i cili është me HIV-AIDS. “Vetëm 20 mijë lekë të reja marrim, unë së bashku me djalin, pasi jemi të dy me KEMP. Nuk marrim asnjë ndihmë tjetër nga shteti, edhe pse këto para nuk na dalin, duke qenë se burri im nuk punon.” – e nis rrëfimin nga e tashmja nëna e 4 fëmijëve sepse gjuha shkon ku dhemb dhemb, siç thotë

*Jam martuar e vogël unë, 17 vjeç.
Ku dija unë atëherë, ma gjeti babi burrin mua (qesh).
Isha ende fëmijë aq vite sa kisha, po kështu
martohemi ne egjiptianët. Nuk e dija se në çfarë
spiraleje dhune po futesha....*

ajo, dhe dhembja e vuajtja nuk janë tek sëmundja e rëndë e djalit apo aftësia e saj e kufizuar, por janë tek paratë, mungesa e të cilave ndihet çdo ditë e më shumë me këtë rritje galopante çmimesh. Ndoshta për këtë arsye, kjo grua e komunitetit egjiptian e pati shumë të vështirë fillimisht të bindej për të treguar historinë e saj. Pasi ajo nuk beson më se njerëzit janë të ndjeshëm ndaj gjendjes së saj të mjerë, kushtëzuar nga kaq shumë

fatkeqësi në jetë. Edhe pse bashkëshorti, prej nga nis edhe kalvari i vuajtjeve, nuk është fatkeqësi për të, është thjesht Fat: “Jam martuar e vogël unë, 17 vjeç. Ku dija unë atëherë, ma gjeti babi burrin mua (qesh). Isha ende fëmijë aq vite sa kisha, po kështu martohemi ne egjiptianët. Viti i parë ka qenë shumë mirë. Ai nuk pinte, nuk më bërtiste dhe as më rrihte. Ishim ende të rinj dhe dashuria erdhi vetvetiu. Por më vonë as vetë nuk e di sesi

ndryshoi. Nisi rregullisht të pinte në lokal dhe të vinte vonë, i dehur.” Me paratë që shkonin për raki dhe cigare, 39 vjeçarja kujton se me sa vështirësi ka rritur djalin e parë, që sot është 10 vjeç. “Erdhi shumë shpejt fëmija i parë. Një djalë që e doja aq shumë sepse më dha për herë të parë ndjesin e nënës. Por paratë nuk na dilnin. Jam detyruar ta rris djalin me pelena, se as para për pampers nuk kam pasur. Rroba të falura, aty-këtu ia vishja djalit tim. Nëse unë kërkoja para, burri im nxehej, ulëriste dhe largohej duke përplasur fort derën.” – tregon ajo, ndërsa sytë i marrin një tjetër shkëlqim...duken gati të përлотur. Dobësinë dhe fuqinë aty e ka, tek fëmijët. “Ata janë drita e syve të mi. Unë i ris, i çoj në shkollë dhe i ushqej me sakrificë. Edhe pse nga babai i tyre nuk kam pasur asnjë ndihmë, sërish përpiqem maksimalisht që t’u garantoj një të ardhme tjetër, duke shkuar në shkollë. Mbase për këtë arsye ata janë më shumë të lidhur me mua, dhe janë më të ftohtë me babain e tyre.” – thotë gruaja.

“Kusuret” e një gruaje të dhunuara, sikurse i quan vetë 39-vjeçarja janë të mëdha nëse përfshin këtu edhe sëmundjen. Ajo nuk do të japë shumë detaje për këtë të fundit, por lë të kuptojë se kur fëmijët shohin babain që dhuron nënën e tyre, sigurisht që nuk e përjetojnë mirë, në veçanti një prej djemve, i cili është me HIV-AIDS.

“Ai bërtet, sa herë kërkon lekët për raki. Unë ato para që marr me KEMP më duhen për sëmundjen time dhe të djalit. Këtu fillon sherri dhe ai nxehet shumë shpejt. Një ditë filloi të bërtiste me të madhe dhe përplaste në shtëpi kapakët e mobiljeve. Pastaj mu kthye mua, duke më goditur me shpullë në fytyrë dhe më shtyu. Fëmijët u stresuan shumë pasi ishin të katërt aty dhe e panë këtë moment” – vijon rrëfimin 39-vjeçarja.

E megjithatë, për të divorci nuk është një rrugëzgjdhje:

“Jo nuk e kam menduar divorcin. Nuk mundem t’i lë fëmijët jetimë, pa baba. Sado që ai e ka vesin e keq të pijes, por

burri duhet gjithnjë në shtëpi. Ku do vete unë pastaj. Joo, nuk mund ta mendoj kurrësesi.” Për të më e lehtë është të kërkojë ndihmë në organizatat e shoqërisë civile me ndonjë ndihmë ushqimore apo çantë shkolle për fëmijët, sesa të shkojë në polici për të denoncuar burrin.

- Jo, në polici nuk kam vajtur. Por të thashë që nuk kam ndërmend ta bëj sepse unë nuk kam ku të shkojë.

- Pse nuk ke ku të shkosh? Po prindërit nuk jetojnë? – e pyes.

- Unë nuk bëhem me familjen time, prej 22 vitesh kur jam martuar dhe jam bërë me fëmijë. Flasim ndonjëherë në telefon, por ata janë shumë të moshuar. Nuk kanë takat të merren me mua. Ne jemi shumë fëmijë, dhe ky paskësh qenë fati im. Dhe fati duhet respektuar deri në fund.

- Edhe nëse do të thotë që mund të rrezikosh jetën prej këtij fati ...?

Heshtja e saj më bëri të mendoj se mbase po kaq fortë sa ç’refuzonte divorcin, do kishte qenë mirë që të refuzonte edhe rrezikun potencial të humbjes së jetës.

VETËM KEMP-I NUK MË SHPËTON NGA VARFËRIA QË SJELL DHUNË

“**K**am qenë shumë e bukur kur isha e re. Im shoq nuk më linte as të dilja të blija bukën. (qesh) Është vetëm 28 vjeç, por kur flet për të shkuarën i referohet me togfjalëshin “kur isha e re”... “Po e re jeni edhe tani apo jo...?” – e pyes “Po e re ... (qesh) po kur martohesh 16 vjeç, sigurisht që të duket se ka kaluar shumë kohë dhe vetvetiu bën dallimin mes viteve të para të martesës dhe tanimë kupton që koha ka rrjedhur” Dallimi për të cilën flet e reja nga Novosela lidhet me vitet e para të dashurisë me bashkëshortin e saj, me të cilin është ende e martuar prej 12 vitesh. Ndryshe nga bashkëmoshataret e tjera të komunitetit të saj Rom, ajo nuk është martuar me shkuesi.

“U dashuruam të dy. Familjet tona njiheshin dhe kishim hyrje – dalje në lagjen ku jetonim. Kjo na bëri që të ishim fillimisht ne që të pëlqeheshim që fëmijë. Pastaj martesa erdhi si diçka e natyrshme.”

“**“** *Njëzetetë vjeçarja nga Novosela shpreson ende që bashkëshorti do të ndryshojë, edhe pse jetesa me të është e pamundur. Por nuk e mendon kurrësesi divorcin, sa kohë që perceptimi i saj për familjen dhe marrëdhënien në çift është ai i një familje të rregullt.* **”**

Për të shkakun e transformimit të marrëdhënies së bukur të fillimit ka qenë pikërisht xhelozia që burri i saj ka pasur ngahera për të. Xhelozia, e cila nisi të merrte përmasa mbytëse aq sa i kontrollon çdo lëvizje të saj, çdo thirrje

në telefon, çdo vizitë tek prindërit.

“Në fillim më pëlqente. E shikoja si shenjë dashurie, pasi realisht ai nuk ka asnjë ves tjetër si bixhoz, pije, duhan. Asgjë. Ndaj një kontroll i lehtë këtu, një refuzim për të dalë aty, më dukeshin si gjëra të tolerueshme. Por kurrë nuk do e mendoja që do arrinte deri tek dhuna, kërcënim. Ndihej shumë e stresuar kur më merr çdo minutë në telefon, në ditët kur është në punë.”

Për fat bashkëshorti punon, por 28 vjeçarja nga Novosela tregon se puna e të shoqit është vërtet çështje fati, pasi nuk është e rregullt. Vetëm atëherë kur e thërrasin për hamall apo ndonjë ndërtim. “Nëse më merr në telefon dhe unë i them që kam dalë të blej diçka për të ngrënë, shpërthen në nerva dhe ulërима. Bën sherre. Kjo më shton ankthin sa herë bie telefoni, jo vetëm

mua, por edhe 2 fëmijëve të mi.”

Por divorci nuk ka kaluar nëpër korridoret e mendimit të gruas së re. Ajo e shikon familjen si folenë e saj të sigurtë, edhe pse për sigurinë që ajo pretendon se ka nga bashkëshorti i dhunshëm, i duhet të paguajë një çmim të lartë, për veten dhe fëmijët.

“As fëmijët nuk duan të dëgjojnë sherre sepse janë të vegjël, 7 dhe 5 vjeç. Nuk kanë faj ata. Normal që kur shikojnë babain e tyre të bëjë sherr, tremben fëmija.”

Për 28 vjeçaren, ndihma e vetme, përpos ndonjë dite pune të bashkëshortit, është KEMP-i që merr si person me aftësi të kufizuar. Ajo nuk njej asnjë institucion tjetër publik dhe ca më pak ndonjë organizatë që ta ndihmojë me pako ushqimore. “Do doja që ekonomia të ishte më e mirë dhe të

jetonim pa mungesa dhe shtrënguar kështu siç jemi tani. Mbase dhe burri im do të ishte më shumë i qetë, më pak xheloz dhe mundet të kalonim një jetë të qetë për njëri-tjetrin dhe fëmijët”.

Gruaja është e vendosur për të mos u divorcuar dhe për të pranuar bashkëshortin kështu siç është: një xheloz i dhunshëm. E ndërgjegjshme që ajo çka po bën vetë nuk është rruga e duhur, 28 vjeçarja uron që së paku fëmijët e saj të shkollohen dhe të kenë mundësi për të bërë një zgjedhje më të mirë.

–“Po për vete çdo bësh?” – e pyes

–“Shpresoj që ai do të ndryshojë, edhe pse vërtet që po ma plas shpirtin. Por sigurisht që nuk e mendoj kurrësesi divorcin. Ne jemi një familje e rregullt që e duam punën, por ja që kjo xhelozia është i vetmi ves që ka”.

NJË DORË PËR ATA QË DUAN TË ECIN

“Kur isha e vogël, gjyshja e cila më kishte të përkëdhelurën e saj, më merrte me vete kudo. Edhe kur ajo dilte të lypte...unë rrija e prisja. Në një gjeneratë, unë ia kam dalë të arsimohem vetë si dhe fëmijët e mi ia kanë dalë të shkollohen jashtë. Ata tashmë kanë të gjithë përgatitjen që të fitojnë çdo gjë në jetë me meritokraci. Ndaj unë nisem nga vetja kur them:

T'i japim dorën personave që duan të ecin...”

Të jesh grua rome në Tiranë e shekullit XXI të pozicionon në skajet e shoqërisë, aty ku qëndrojnë në rradhë të gjithë grupimet e disavantazhuara. Mendësitë brenda vetë komunitetit romë dhe egjiptiam, por edhe paragjykimet që shoqëria shqiptare ka ndaj këtyre pakicave, i bën rastet e suksesshme të

“Dyzet e pesë vjeçarja që jeton në Tiranë prej gati 25 vitesh është një ndër ato gra rome që ka thyer tabutë duke dalë nga katër muret e shtëpisë, brenda të cilit mbyllet çdo grua e këtij komuniteti pasi martohet në moshë 15-16 vjeç dhe sjell në jetë fëmijët e saj.”

integritit, dëshmi të gjalla që ndryshimi është i mundur, nëse të dyja palët e duan. Dyzet e pesë vjeçarja që jeton në Tiranë prej gati 25 vitesh është një ndër ato gra rome që ka thyer tabutë duke dalë nga katër muret e shtëpisë, brenda të cilit mbyllet çdo grua e këtij komuniteti pasi martohet në moshë 15-16 vjeç dhe sjell në jetë fëmijët e saj. “Kam qenë gjithnjë një tip kurajoz dhe

protektiv. Merrja në mbrojtje këdo që shikoja vulnerabël. Kur kthej kokën pas mendoj që këtë instikt duhet ta kem të kultivuar nga jeta që kam bërë. Më është dashur të mbroj motrën time të vogël. Pastaj jam bërë nënë në moshën shumë të re, 17 vjeç. Më është dashur të mbroj edhe fëmijët e mi...por ajo çka më ka ndihmuar të kërkoj më shumë për veten time dhe fëmijët ka qenë fati

që jam rritur në një lagje ku nuk kishte romë të tjerë. Modelet e mia ishin ato të vajzave jo rome. Unë ëndërroja njësoj si ato...”

Gjenerat e grave, të cilës i përket 45 vjeçarja rome i takon pjesërisht një kohe tjetër, asaj të para viteve '90, kur komuniteti rom dhe egjiptian nuk kishte një distancë të theksuar me mazhorancën, në dallim nga sot kur familjet e këtij komuniteti shfaqen më të izoluar në ndërveprim me pjesën tjetër të shoqërisë. Megjithatë kjo nuk e shpëtoi gruan, që dekadën e dytë të jetës së saj t'ia kushtonte vetëm familjes. “Nuk e kisha kuptuar që edhe burri im sikurse gjithë të tjerët nuk donte që unë të dilja, të vijoja studimet e larta, të punoja. Por teksa shikoja sesi pjesa tjetër e grave jorome punonin dhe siguronin vetë të ardhurat e tyre, ndjeja se duhet të lëvizja vetë për veten time.” Kurajoze sikurse ishte, kur sapo kishte hyrë në të tridhjetat, ajo vendos të kontaktojë vetë me një drejtor të një

prej organizatave rome, që kishin nisur të krijoheshin në vitet 2006-2007, me mbështetjen e donatorëve të huaj, me qëllim rritjen e ndërgjegjsimit për të drejtat e këtij komuniteti në shoqëri.

“Kur e kujtoj tani, as vetë nuk arrij ta kuptoj se ku e gjeta guximin. Burri im as që e mendonte që unë do të punoja ndonjë ditë. Ndërkohë që unë i them tim shoqi, që kam lënë të flas për një intervistë pune. I kërkova të vinte me mua të më shoqëronte, ose unë sidoqoftë do të shkoja vetëm për të folur me drejtuesit e organizatës. Sigurisht që nuk u prit mire prej tij. Në mendësinë e bashkëshortit tim, kjo ishte diçka që nuk tingëllonte si e denjë dhe e hijshme për një grua rome të martuar.”

Këmbëngulja e çoi vajzën e re, pa asnjë eksperiencë të mëparshme pune, të fitonte besimin e drejtuesve të organizatës, brenda 1 muaji në provë. Prej vitit 2007, ajo nisi punën si aktiviste në organizatat për komunitetin

rom, por jo vetëm. Përvoja e punës që i rriti më shumë vetë-besimin ishte ajo në programet e United Nations Development Programme (UNDP). “Për mua ka qenë një institucion që më ka mësuar, më ka rritur, më ka disiplinuar. Kam pasur njerëz në krah që më kanë ndihmuar. Edhe menaxherja e programit, që sot e kam mike, ka qenë një person kyç që më ka inkurajuar të mos dorëzohesha sa herë që përballesha me refuzime dhe reagime të forta nga bashkëshorti im.” Edhe pse mund të duket nga jashtë që një aktiviste e shoqërisë civile duhet të ketë një marrëdhënie në harmoni të plotë brenda familjes, në të vërtetë 45 vjeçarja tregon se nuk ka qenë kështu, së paku për të.

“Kemi pasur konflikte shpeshherë me burrin. Përplasjet nuk kanë munguar, por ndoshta ka dominuar dashuria që ai ka pasur për mua, duke e detyruar kështu me pahir të pranojë gjithçka që unë kam ndërmarrë në të mirë të

fëmijëve tanë dhe të komunitetit. Për mua ka qenë e rëndësishme ta kisha dhe burrin në krah. Romët kanë një shprehje “Atë që ke marrë në fillim, ai është fati yt! Mos iu shmang!” dhe kjo është arsyeja përse shumë gra zgjedhin të qëndrojnë me çdo kusht me një partner edhe kur ai është i dhunshëm. Sado e gabuar është në rastin e viktimave të dhunës, kjo shprehje spiritualiste, tregon se familja për romët mbetet shumë e rëndësishme.” Megjithatë, 45 vjeçarja prej 15 vitesh aktive në shoqërinë civile vëren se ndryshime kanë nisur të shfaqen,

megjithëse nuk janë të përmasave që ajo do të donte.

“Sot vajzat mund të kundërshtojnë për të mos e marrë një djalë që familja ia cakton me detyrim që në moshë të njomë. Vajzat tashmë mund të zgjedhin vetë djalin që marrin. Prindërit kanë filluar të mendohen dy herë përpara se të vendosin të heqin vajzat nga shkolla pas klasë së nëntë. Madje si nëpër dhëmbë edhe burrat thonë, çfarë t’iu themi tani grave se këto na çojnë në polici.” – tregon ajo, teksa një buzëqeshje i vizatohet në fytyrë. Shpagimi më i madh për të është

kur shikon të reja që arsimohen, që i bashkohen aktivizmit, për të rritur emancipimin e komunitetit.

E ndërgjegjshme që integrimi i romëve nuk është vetëm një proces i njëkahshëm, dhe se ndryshimi i mendësisë duhet të vijë nga të dyja palët, qoftë nga mazhoranca (shoqëria shqiptare), por edhe nga brenda rradhëve të romëve, ajo thotë:

“U them shpesh pjesëtarëve të komunitetit, sepse më drejtohen duke qenë se e dinë që do të mbetem përhersë avokatja e tyre: Jam gati që t’ju mbroj të gjithëve, por jo të mbroj gabimet tuaja!”

NË KËRKIM TË NJË SHANSI PËR TË NDRYSHUAR

“Për 3 muaj kam shoqëruar një vajzë rome, 14 vjeç, nga shtëpia ku banonte për në shkollën 9 vjeçare “Lidhja e Prizrenit”. Prindërit donin ta largonin nga shkolla, pasi për ta vajza kishte mbërritur moshën për t’u martuar. Me këmbënguljen time, u vetë-ofrova ta shoqëroja vajzën gjatë rrugës për në shkollë, si garanci për sigurinë e saj. E bëra këtë gjë përgjatë gjithë semestrit të dytë, derisa prindërit e saj më thanë që vajza do të shkonte vetë në shkollë. Sot ajo ka përfunduar studimet për gjuhën gjermane dhe punon në një Call Center.”

Për 44 vjeçaren rome nga Tirana, ky ishte rasti kur 7 vite më parë kuptoi se kishte mundësi të sillte ndryshim në jetët e vajzave dhe grave rome, nëse i ndihmonte ato të merrnin arsimimin

“ Nga ndërgjegjësimi si individ,
tek gëzimi i të drejtave të plota si grua, qëndronte
në mes një rrugë e gjatë dhe e mundimshme.
Dyzetekatër vjeçarja kujton fitoren e parë
të arritur në gjirin e familjes për shkollimin e fëmijëve,
përpara se të niste rrugën e aktivizmit. ”

e duhur dhe të kishin një profesion që i mundësonte statusin e të qenurit ekonomikisht më të pavaruara. Sot ajo është një aktiviste e zellshme e komunitetit që ndihmon vajza dhe gra të dalin nga spiralla e dhunës falë asistencës që organizatat e shoqërisë civile japin posaçërisht për to, duke ofruar ndihmë ligjore dhe mbështetje psikologjike. Dyzetekatër vjeçarja

kujton sesi ka nisur rrugëtimi i jetës së saj, atëherë kur ende pa u rritur mirë prindërit e martuan.

“Vetë nuk e kam arritur ta përfundoj shkollën e lartë. Prindërit nxituan të më martonin në moshë të re. Ashtu sikurse e do zakoni. Sapo sytë e një djaloshi ndeshin qoftë edhe rastësisht me sytë e vajzës, duhet që martesë të kryhej sa më parë, pa dalë fjalët që

mundet të cënonin nderin e famijes rome” – buzëqesh teksa tregon për mendësinë e komunitetit të saj, ndërkohë që i zhvendos kujtimet më tej, kur u ndesh për herë të parë me togfjalëshin “të drejtat e grave”.

“Ishte viti 2010, kur një shoqe e imja më tregoi se do të shkonte në një kurs profesional të rrobaqepësisë që zhvillohej falas nga AMARODROM. Në përfundim të tij, pajiseshe me një diplomë si dhe të dhurohej një makinë qepëse, me qëllim që të dilje menjëherë të ushtroje profesionin. Dëshira ishte shumë e madhe, por po kaq i madh ishte dhe ngurrimi sepse e dija që nuk do t’i pëlqente bashkëshortit tim. Shojka ime këmbënguli që të vija. Duke qenë se kishim dhe nevoja ekonomike për të siguruar të ardhura, arrita ta bind burrin.”

Asokohe ajo ishte 32 vjeç, ndërsa vajza e vogël ishte vetëm 2 vjeç. Nuk e kishte të lehtë të shkëputej qoftë edhe me lejen e burrit, por me ndihmën e

vajzës më të madhe e cila e mbante motrën gjatë kohës që e ëma shkonte në kurs, ajo ia doli ta përfundonte me sukses formimin profesional tremujor për rrobaqepësi. Kjo mundësi i çeli më shumë dyer nga sa e kishte menduar kur e nisi.

“Etja për të mësuar më bëri të spikasja në atë kurs, ku drejtuesja e një organizate të shoqërisë civile për të drejtat e grave rome më propozoi të isha paralelisht aktive me punë për ndërgjegjësimin e komunitetit. Duke biseduar me të, nisa të kuptoja se në fakt dëshira ime për të ndjekur një kurs, për të punuar, apo për të fituar të ardhura nuk ishin fryt i lëmoshës apo mirëkuptimit të burrit, por ishin të drejtat e mia si grua”

Nga ndërgjegjësimi si individ, tek gëzimi i të drejtave të plota si grua, qëndronte në mes një rrugë e gjatë dhe e mundimshme. Dyzetekatër vjeçarja kujton fitoren e parë të arritur në gjirin e familjes për shkollimin e

fëmijëve. Një debat i ashpër, siç e përshkruan ajo në mënyrë lakonike përplasjen me bashkëshortin e saj, i cili kërkonte ta hiqte vajzën nga shkolla e mesme, ishte qëndresa më e vendosur që kish mbajtur ndonjëherë në të mirë të fëmijëve.

“E vetmja gjë që e bëri burrin tim të ndryshonte mendim, ishte fakti se kuptoi gjithë kufizimet që i kishte sjellë atij ndër vite mospasja e shkollimit. Im shoq ka vuajtur gjithë jetës për të pasur një punë afatgjatë për shkak se nuk kishte asnjë profesion.” – tregon aktivistja rome. Kur flet për shkollimin e fëmijëve të saj, i vetmi peng është djali, i cili nuk ka dashur të vijojë më tej studimet, duke u mjaftuar me ciklin 9-vjeçar. “Duhet të kisha këmbëngulur më shumë, qoftë edhe me forcë. Mund ta detyroja të mos e ndërpriste shkollën. Por ja që nuk e bëra” – dhe një pezmatim e kaplon teksa mbyll fjalinë. Dëshmi e dukshme se e ndjen si përgjegjësi për faktin që i biri nuk ka

dashur të thellojë studimet e tij, qoftë edhe në nivel profesional.

Më shumë sesa peng i një prindi, ky pezmatim i saj është pengu edhe i një aktivisteje që nuk resht së theksuari sesa shumë rëndësi ka shkollimi, veçanërisht për të rinjtë dhe të rejtat e komunitetit romë.

“Arsimi është baza për të bërë përpara si në nivel individual edhe në

nivel komunitar. Pa arritur arsimimin e popullsisë rome, është shumë e vështirë që të përmbushen më tej prioritetet e tjera që ka komuniteti për të qenë plotësisht i integruar me të drejta të plota. Edhe gjendja ekonomike e tyre mund të përmirësohet vetëm nëse i lënë fëmijët të shkollohen dhe jo t'i heqin nga klasa për t'i futur në punë”

Ndaj mesazhi i saj është i dyfishtë. Ajo iu drejtohet të gjithë romëve, që të kërkojnë një shans për të ndryshuar si dhe i bën një thirrje të gjithë shoqërisë shqiptare, institucioneve publike dhe jo vetëm, që të vijojnë të japin një dorë për të fuqizuar elementë të komunitetit, të cilët mundet më pas të ndihmojnë të tjerë për t'u ngritur. Ashtu sikurse ndodhi me të!

NUK SHOH PREJ 32 VITESH, POR DRITËN E KAM RIGJETUR NË AKTIVIZMIN E SHOQËRISË CIVILE

Prej moshës 21 vjeç kur humbi fillimisht shikimin e syrit të djathtë, e kuptoi se çdo të thotë ‘dritë e syrit’. “Provo të ecësh me sy të mbyllura për 30 minuta dhe mbase do të më kuptosh sadopak se çdo do të thotë për mua që kam 32 vite në errësirë” – nisi kështu rrëfimin e saj aktivistja e shoqërisë civile. Por pa pritur që unë të reagoja emocionalisht e prekur nga çka ajo po më tregonte, shtoi: “Por unë e kam gjetur dritën, një më të fuiqshme madje, që buron nga thellësia e shpirtit, sa herë që unë arrij të ndihmoj dikënd tjetër që i përket komunitetit të personave me aftësi të kufizuara.” Prej dy vitesh ajo drejton një degë lokale të Shoqatës së të Verbërve. Kandidaturën e hodhi pas një kontributi disaveçar në ndihmë të të drejtave të të

“ Prej dy vitesh ajo drejton një degë lokale të Shoqatës së të Verbërve. Përpjekjet e saj janë fokusuar në drejtim të ngritjes së zërit për ato të verbër që kanë nevojë për ndihmë ekonomike dhe për të përfituar pagesën e KEMP-it. **”**

verbërve, të cilën e konsideron si një nga kategoritë më të ekspozuara ndaj dhunës. Përpjekjet e saj janë fokusuar në drejtim të ngritjes së zërit për ato të verbër që kanë nevojë për ndihmë ekonomike dhe për të përfituar pagesën e KEMP-it. “Përkrahja nga institucionet publike përgjegjëse është minimale. Më shumë ndihmë marr nga donatorët e huaj dhe organizatat

partnere në vend sikurse Fondacioni Shqiptar për Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara. Duhet kuptuar që një njeri që ka një kufizim në një nga shqisat sikurse të parit, sjell privime jo vetëm për veten por edhe për familjen. Kjo është arsyeja që unë kam punuar për të drejtat e të gjithë komunitetit, jo vetëm për vajzat dhe gratë. Mos harrojmë që kategoria e

atyre që nuk shikojnë vuajtje mungesën e aksesit në informacion dhe në shërbime.” – thekson ajo. Aktivistja 53-vjeçare përmend dhe rastet që ka ndihmuar sikur ajo e familjes A.H., bashkëshortes së të cilit i kishin hequr padrejtësisht KEMP-in, si dhe rastin emergjent të M.K., e vërbër e kategorisë së parë e dhunuar nga nëna dhe e pastrehë, në gjendje tejet të vështirë ekonomike. Mirënjohjen nuk e kursen për ato që e kanë ndihmuar, por pesëdhjetë vjeçarja tregon se e ka të vështirë t’ia dalë çdo herë me një zgjidhje për një komunitet të madh prej afro 960 personash të verbër që numërohen në të gjithë njësinë vendore ku ajo jeton. Por së paku ajo shprehet se përpigjet që të gjithëve t’ju jap informacionin që kanë nevojë duke i takuar periodikisht çdo muaj. “Shpenzoj me to 1 deri në 2 orë. Shumica prej tyre nuk dinë se çfarë të drejtash u njih ligji, pale më që t’i kërkojnë” – shton ajo.

“Po vetë, si ia del të jesh kaq aktive ndërkohë që kjo nuk është një punë që sjell të ardhura për të jetuar?” – e pyes me kureshtje pasi aktivistja duket se

rrezanton shumë kurajo dhe vetëbesim përtej sfidës së të qenurit edhe vetë një person me aftësi të kufizuara.

“Unë jam nënë e tre djemve që kanë dalë tashmë në jetë. Bashkëshortin e kam humbur përpara 13 vitesh. Jam edhe gjyshe, që kujdeset në veçanti për një mbesë 13 vjeçare, të cilën e kam rritur vetë pas divorcit të djalit të madh. Sigurisht që po të mos ishte për djemtë e mi, do e kisha të vështirë dhe unë të mbijetoja me 12 mijë lekë të rinj që është vlera e KEMP-it, ndërkohë që çmimet janë rritur në maksimum, duke e vështirësuar blerjen e produkteve bazë të shportës.”

E megjithatë edhe ajo e ka një sfidë të përditshme si një grua e vërbër që i duhet në mëngjes të marr autobusin dhe të përshkojë gati 9 KM rrugë për të vajtur nga njësia administrative ku banon në qendër të qytetit ku janë zyrat e shoqatës së të verbërve.

“Në Tiranë autobusët nuk kanë asnjë element ndihmës për t’u aksesuar nga personat me aftësi të kufizuara. Po në qytetin tënd, si është transporti publik?”-

e pyes. “Jam në varësi të ndihmës së njerëzve. Megjithëse unë jam e verbër e kategorisë së dytë, pra gjatë ditës mund të shquaj disi siluetat e njerëzve në një distancë të ngushtë. Por nuk mungojnë rastet kur edhe unë jam ndjerë e dhunuar verbalisht. Jo më larg se disa ditë më parë nga një fatorino autobusi që nuk më njihte gjysmën e biletës që paguajmë zakonisht ne të vërbërit.”

Ky është rasti më i fundit që ajo veçon, por ka shumë raste të tjera të ngjashme. Aktivistja vë gishtin në plagë kur përmbyll rrëfimin me një konstatim që tregon se përtej problemeve në aksesin e shërbimeve publike, mangësia më e madhe qëndron tek mungesa e empatisë njerëzore në shoqërinë tonë.

“Kemi shumë barriera për komunitetin tonë dhe ne jemi të ndërgjegjshëm për ekzistencën e tyre. Por më e madhja nga të gjitha është mungesa e ndjeshmërisë, e humanizmit për të na respektuar si qenie me të drejta të barabarta, qoftë edhe në rrugë kur ecim. Kjo është ajo që dhemb më shumë!”

